

การประเมินผลแนวทางการแก้ไขปัญหาลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคา
ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ*

EVALUATION OF THE NATIONAL COUNCIL FOR PEACE AND ORDER
GOVERNMENT'S MEASURES TO SLOVE THE OVERPRICED LOTTERY PROBLEM

จินดา อารังอารียกุล

Jinda Thomrongajariyakul

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Doctor of Public Administration Program, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: jindath.j@gmail.com

บทคัดย่อ

การประเมินผลแนวทางการแก้ไขปัญหาลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคาของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ วัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อประเมินผลแนวทางการแก้ไขปัญหาลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคาโดยใช้ แนวทางการประเมินตามทฤษฎีโครงการด้วยโมเดลเชิงตรรกะใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างโมเดลเชิงตรรกะเป็นกรอบการประเมินผล เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ 4 คน ผู้ปฏิบัติงาน 5 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 21 คน แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาสร้างแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้ซื้อและผู้ขายสลาก ผลการศึกษาจำแนกเป็น 3 ระยะ พบว่า ผลลัพธ์ระยะสั้นที่บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ การยกเลิกสัญญานิติบุคคลตัวแทนจำหน่ายเพื่อกระจายสลากให้รายย่อย, การดำเนินโครงการซื้อ-จongsong หน้าสลากกินแบ่งรัฐบาลกระจายสลากให้ผู้ขายรายย่อย และการแก้ไขพระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล กิจกรรมที่ไม่บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ การดำเนินคดีต่อผู้ค้าที่จำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคาอย่างจริงจัง, การรวมชุดสลากลดลง และเลขสลากที่ไม่เป็นที่นิยมจำหน่ายได้ดีขึ้น และราคาต้นทุนสลากถูกลงจากเดิมฉบับละ 74.40 บาท ผลลัพธ์ระยะกลางที่บรรลุเป้าหมาย คือ ความกังวลของผู้ค้าสลากต่อการดำเนินคดีกรณีจำหน่ายสลากเกินราคา ส่วนเรื่องผู้ค้าสลากจำหน่ายสลากไม่หมดในแต่ละงวด และพ่อค้าคนกลางในกระบวนการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลลดลงนั้นไม่บรรลุเป้าหมาย ผลลัพธ์ระยะยาวกิจกรรมที่ไม่บรรลุเป้าหมาย คือ ประชาชนซื้อสลากจากแผงจำหน่ายฉบับละ 80 บาท และผู้ค้ารายย่อยรับซื้อสลากราคาฉบับละ 70.40 บาท ส่วนความทันสมัยของกระบวนการจัดจำหน่ายบรรลุเป้าหมาย

คำสำคัญ: สลากกินแบ่งรัฐบาล, การประเมินผลนโยบาย, ทฤษฎีโครงการ, โมเดลตรรกะ

Abstract

Evaluation of the National Council for Peace and Order Government's Measures to Slove the Overpriced Lottery Problem was to assess the government's measures against overpriced lottery tickets using program theory, and logic model. Mixed Method approach was employed using documentary research techniques to review documents related to the problem in order to develop a logic model for evaluation. The data were collected through interviews with 30

informants who could be divided into three groups; Four experts with specialized knowledge on the sale of government lottery tickets, Five practitioners who implemented the NCPO government's road map, and Twenty-one involved people who were separated into government lottery buyers and sellers. The obtained data were used to create questionnaires to survey the opinions of lottery buyers and sellers. The research results were divided into three phases: short-term, intermediate, and long-term. For the short-term outcome, three activities were achieved, namely the cancellation of distributor contracts with legal entities, the implementation of the lottery purchasing and advance booking project, and the modification of the Government Lottery Office Act, while the other were not achieved, comprising strict law enforcement against overpriced lottery sellers, the reduction of lottery sets and the better selling of unpopular lottery numbers, and the reduced cost of a lottery ticket of less than 74.40 baht. Regarding the intermediate outcome, the anxiety of sellers about law enforcement against overpriced lottery sellers was achieved, whereas the other, namely the number of sellers with unsold lottery tickets in each draw and the reduction of middlemen in the lottery distribution process, were not achieved. In terms of the long-term outcome, the first activity, the lottery price that consumers pay (80 baht) and the lottery cost that sellers pay (70.40 baht), was not achieved, but the second activity, the modernization of the distribution process, was achieved.

Keywords: Government Lottery, Policy Evaluation, Program Theory, Logic Model

บทนำ

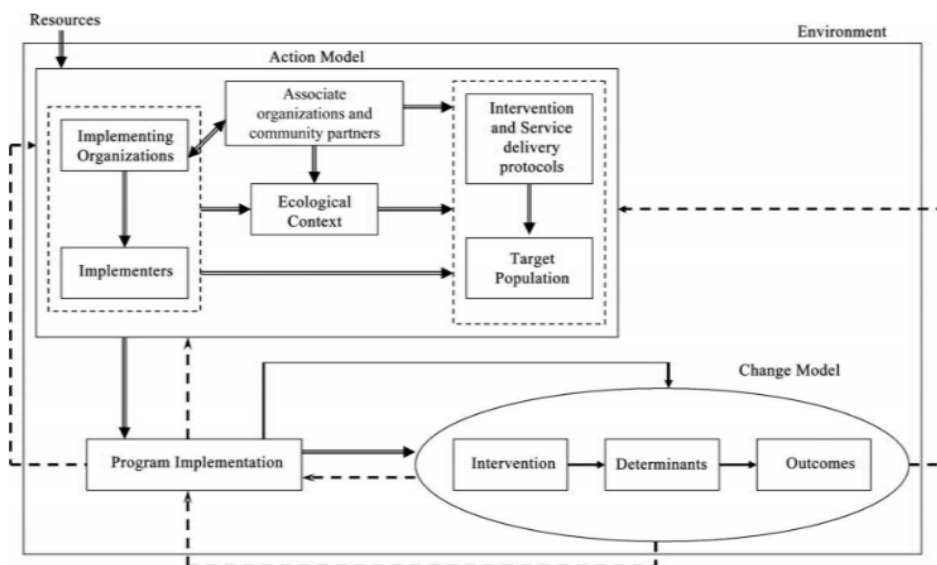
สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลมีภารกิจหลักคือการพิมพ์ การจำหน่าย การออกรางวัล และการจ่ายรางวัล สลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งแม้จะมีการกำหนดราคาขายอย่างชัดเจนตามที่พิมพ์บนหน้าสลาก แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ามีการขายสลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคาซึ่งปัญหานี้มีมาเป็นระยะเวลานาน การศึกษาของ ศศิธร นิธิปรีชา นันท์ พบว่า การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พ.ศ. 2517 มิได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป เป็นผลให้เกิดปัญหาการผูกขาดการเป็นตัวแทนจำหน่ายสลากนำไปสู่การจำหน่ายต่อหลายทอด ทำให้ราคาสลากกินแบ่งรัฐบาลกว่าจะมาถึงมือประชาชนผู้ซื้อ เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติควบคุมไว้จึงเกิดช่องว่างที่ไม่อาจนำพ้อค้าคนกลางมาดำเนินคดีได้ ด้านมาตรการลงโทษผู้จำหน่ายสลากเกินราคาก็ไม่เหมาะสมกับยุคสมัย มีอาจควบคุมผู้ฝ่าฝืนกฎหมายได้อย่างแท้จริง (ศศิธร นิธิปรีชา นันท์, 2556) เช่นเดียวกับการศึกษาของศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและธุรกิจ พบว่า ปัญหาของการบริหารจัดการสลากกินแบ่งรัฐบาล จำแนกได้ 3 ประเด็น คือ 1) การกระจายสลากด้วยระบบโควตาผ่านระบบผู้แทนจำหน่าย เป็นข้อจำกัดที่ทำให้เกิดกลไกการจำหน่ายแบบหลายทอด ผูกขาด ส่งผลให้ต้นทุนสลากสูงขึ้น 2) ระบบการขายขาด ไม่รับคืนสลากที่จำหน่ายไม่หมด ทำให้ผู้ค้าสลากต้องรับภาระกรณีจำหน่ายไม่หมด จึงต้องปรับราคาสลากให้สูงขึ้นเพื่อรองรับความเสี่ยงนี้ 3) โครงสร้างการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคเรื่องความโปร่งใสในการบริหารจัดการ (ศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ, 2557)

การประชุมคณะทำงานตามนโยบายคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะหัวหน้า คสช.เป็นประธาน ได้มีการขับเคลื่อนแนวทางการแก้ไขปัญหาสลากเกินราคา (Road Map) 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การจัดระเบียบและบังคับใช้กฎหมาย หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษตามกฎหมาย เพื่อลดปัญหาการขายสลากชุดจึงได้ยกเลิกการออกรางวัลพิเศษแล้วนำมาจัดสรรเพิ่มให้กับรางวัลที่ 1 เพื่อลดปัญหาเลขที่มีความต้องการซื้อต่ำจึงเพิ่มรางวัลเลขหน้า 3 ตัว มีการยกเลิกโควตานิติบุคคลตัวแทนจำหน่ายสลากกินแบ่ง

รัฐบาล ระยะที่ 2 การปรับแผนและกำหนดทิศทางการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยจัดจำหน่ายสลากตามปริมาณการจองล่วงหน้า ด้วยความร่วมมือกับธนาคารกรุงไทย และไปรษณีย์ไทย จัดทำโครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาล อีกทั้งยังปรับสัดส่วนการจัดสรรรายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล ทำให้ผู้ที่ซื้อสลากผ่านโครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาล ได้ส่วนลดร้อยละ 12 หรือ คู่ละ 70.40 บาท โดยราคานี้เริ่มตั้งแต่การซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลงวดประจำวันที่ 16 ตุลาคม 2558 และการจองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาลงวดประจำวันที่ 1 พฤศจิกายน 2558 (สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, 2558) และระยะที่ 3 การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม โดยปรับปรุงรูปแบบฉลากจากเดิมฉบับคู่ 80 บาท เป็นฉบับละ 80 บาท ปรับขนาดและรูปแบบของสลาก รวมถึงผลักดันการแก้ไขพระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พ.ศ.2517

การประเมินด้วยทฤษฎีโครงการเป็นกระบวนการที่อธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างกิจกรรมกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ว่าทรัพยากรของโครงการ การดำเนินกิจกรรมก่อให้เกิดผลได้อย่างไรและทำไมจึงเป็นเช่นนั้น มีฐานคติ 2 ประการ คือ การพรรณนา (descriptive) ว่าเพราะเหตุใดการแทรกแซงจึงได้ผล กับการกำหนด (prescriptive) ว่าตัวแทรกแซงทำอย่างไร การประเมินจำนวนมากจะเน้นที่การประเมินเชิงสาเหตุที่เชื่อมโยงการแทรกแซงกับผลลัพธ์ ทำให้มีการเรียกทฤษฎีโครงการในประเด็นนี้ว่า ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) หรือ โมเดลการเปลี่ยนแปลง (Action Model) เป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของโครงการ แต่ละกลุ่มเป้าหมายก็จะมีทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน นโยบาย โครงการ หรือมาตรการ (Funnell, S. C., & Rogers, P. J., 2011) มุ่งอธิบายกระบวนการเชิงสาเหตุที่โครงการได้ทำให้เกิดขึ้น มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) เป้าหมายและผลลัพธ์ (Goal and Outcomes) เป้าหมายแสดงถึงความสำเร็จที่เติมเต็ม ส่วนผลลัพธ์คือ สิ่งที่เป็นรูปธรรม สามารถวัดได้ตามเป้าหมายที่กำหนด 2) ตัวกระทำ (Determinants) คือ กลไกที่ยกระดับในการพัฒนาการปฏิบัติ หรือ ตัวแทรกแซง เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3) ตัวแทรกแซง/การแทรกแซง (intervention) หรือการปฏิบัติ (treatment) หมายถึง กิจกรรมใดๆก็ตามในโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงตัวกระทำ (Chen, H., et al., 2018) ในอีกด้านหนึ่งการประเมินที่เน้นทั้งการพรรณนาและการกำหนด จะเรียกว่าโมเดลการกระทำ (Action Model) เป็นโมเดลที่ใช้อธิบายการสร้างโครงการ หรือ ตัวแทรกแซง (interventions) ที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทฤษฎีเปลี่ยนแปลง (Chen, H., et al., 2018) มีองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ 1) องค์กรที่ดำเนินโครงการ (Implementing Organization) หมายถึง ที่ต้องมีความสามารถในการนำโครงการไปปฏิบัติจริง 2) เจ้าหน้าที่โครงการ/ผู้ดำเนินโครงการ (Program implementers) ความรู้ความสามารถในศาสตร์ของตนเอง มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้น รับผิดชอบ และคุณลักษณะอื่นๆที่สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ของตน 3) องค์กรที่เกี่ยวข้อง/ภาคีหุ้นส่วน (Peer organizations/community partners) เพื่อช่วยขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามผลลัพธ์ที่คาดหวัง หากการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างองค์กรไม่ราบรื่นก็อาจไม่ประสบความสำเร็จ 4) ตัวแทรกแซง และแนวทางการให้บริการ (Intervention and service delivery protocols) คือ กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในโครงการ 5) บริบททางนิเวศวิทยา (Ecological context) ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการทั้งนั้น 6) กลุ่มเป้าหมาย (Target group) ที่ต้องเป็นกลุ่มที่มีคุณสมบัติถูกต้องตามเป้าหมายของตัวแทรกแซงสามารถเข้าถึงการให้บริการได้

ภาพที่ 1 Action Model/Change Model (Chen, H., et al., 2018)

ส่วนโมเดลตรรกะแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนโครงการ (program) และส่วนผลลัพธ์ (Outcome) แต่ละส่วนมีองค์ประกอบย่อย คือ ส่วนโครงการ ประกอบด้วย 1) ทรัพยากร (resources) หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม 2) กิจกรรม (activities) หมายถึง กระบวนการ เทคนิค เครื่องมือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในโครงการ หรือการดำเนินการของโครงการ รวมถึงผลิตภัณฑ์ และการให้บริการ (services) 3) ผลผลิต (output) หมายถึง ผลโดยตรงที่เกิดจากกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายได้รับ ส่วนผลลัพธ์อันเป็นผลกระทบที่เกิดจากผลผลิต ซึ่งเกิดจากเงื่อนไขที่ว่า ถ้าหากมีการจัดกิจกรรมขึ้น เช่นนั้นผลลัพธ์ก็ควรปรากฏ ประกอบด้วย ผลลัพธ์ระยะสั้น ผลลัพธ์ระยะกลาง และผลลัพธ์ระยะยาว (Chen, H., et al., 2018); (Wilder Research, 2009); (Hayes, H., Parchman, M. L., & Howard, R., 2011); (Kellogg, W. K., 2004); (McLaughlin, J. A., & Jordan, G. B., 2010)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลแนวทางการแก้ไขปัญหาการจำหน่ายสลากเกินราคาของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยใช้ แนวทางการประเมินจากทฤษฎีโครงการด้วยโมเดลเชิงตรรกะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1. ตรวจสอบโมเดลเชิงตรรกะ (Logic Model Checking) ด้วยแบบประเมินความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล 1 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานในช่วงเวลาหรือคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาที่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาสลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคา, นักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการหรือบทบาทในทางวิชาการเกี่ยวข้องกับกับสลากกินแบ่งรัฐบาล 1 คน และ สื่อมวลชนที่ปฏิบัติงานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำข่าวสลากกินแบ่งรัฐบาลไม่ต่ำกว่า 6 ปี 2 คน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้โมเดลเชิงตรรกะเป็นกรอบสำหรับกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 คน โดยเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการจำหน่ายสลาก ผลจากการเก็บข้อมูลสามารถแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 4 คน 2) ผู้ปฏิบัติงาน 5 คน 3) ผู้ค้าสลาก 11 คน และผู้ซื้อสลาก 10 คน ทั้งนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ได้ดำเนินยื่นขอพิจารณาจริยธรรมงานวิจัยในมนุษย์ แต่ในกระบวนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้แจ้งผู้ให้

ข้อมูลเกี่ยวกับการปกปิดตัวตนเพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวและผู้ให้ข้อมูลก็ได้ให้ความยินยอมแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้รหัส No.01-30 แต่ละเลขมิได้จำแนกตามกลุ่ม นัยยะตำแหน่ง หรือความสำคัญของผู้ให้ข้อมูล เพื่อเป็นการปกป้องและคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลตามที่ได้แจ้งต่อผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์

3. เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสร้างแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้ซื้อและผู้ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นครปฐมและกรุงเทพมหานคร ด้วยการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience sampling) ตามความยินยอมตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน (Infinite Population) ของ W.G. Cochran กำหนดความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 (วิลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2562) ได้กลุ่มตัวอย่าง 385 คน เก็บเพิ่มเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดจากการเก็บข้อมูลจำนวน 15 คน จึงต้องเก็บข้อมูลจากผู้ซื้อและผู้ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาลอย่างละ 400 คน ซึ่งเก็บแบบสอบถามจากผู้ซื้อสลากได้ 483 ฉบับ ขณะที่ผู้ค้าสลากเก็บได้ 405 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นนำเสนอข้อมูลโดยเน้นความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) ด้วยวิธีการพรรณนา ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การตรวจสอบข้อมูลและการทดสอบเครื่องมือ

ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data source triangulation) จากผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างกันด้วยสถานที่ และเวลาที่ต่างกันเพื่อดูทิศทางของข้อมูลว่าสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด ขณะที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงาน ก็สามารถตรวจสอบในประเด็นข้อมูลที่มาจากผู้ให้ข้อมูลหลายคน (Different participants)

ทดสอบความแม่นยำ (Validity) ของแบบสอบถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบราค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบราคของแบบสอบถามสำหรับผู้ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล เท่ากับ 0.775 และแบบสอบถามสำหรับผู้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล เท่ากับ 0.807 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามชุดนี้มีความเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ผลลัพธ์ระยะสั้น ผลลัพธ์ระยะกลาง และผลลัพธ์ระยะยาว โดยแต่ละระยะมีผลการประเมิน ดังนี้

ผลลัพธ์ระยะสั้น ประเมินผล 6 กิจกรรม จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การดำเนินคดีต่อผู้ค้าที่จำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคาอย่างจริงจัง สถิติการจับกุมก่อนมีนโยบายการแก้ปัญหาสลากกินแบ่งรัฐบาลในแต่ละสถานีตำรวจในแต่ละท้องที่มีจำนวนไม่มากนักหรือบางท้องที่อาจไม่มีการจับกุมเลย แต่ต่อมาภายหลังจากที่ดำเนินนโยบายมีการกวาดล้างจับกุมผู้จำหน่ายสลากกินแบ่งเกินราคาในทุกพื้นที่ และในบางกรณีมีการสนธิกำลังระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารกับตำรวจ เป็นเจ้าหน้าที่ทั้งในและนอกเครื่องแบบลงพื้นที่สำรวจแผงสลากทั้งขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ โดยกระจายกำลังเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ปฏิบัติการ (ณททัย กุลณรงค์, 2559) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ ในช่วงแรกสื่อมวลชนนำเสนอข่าวการดำเนินคดีบ่อยครั้ง ขณะที่กลุ่มผู้ค้าสลากก็มีช่องทางการสื่อสารระหว่างกันทำให้ทราบข้อมูลการจับกุม (NO.12, 2565) แต่เมื่อเวลาผ่านไปสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลเริ่มใช้มาตรการอื่นในระยะที่ 2-3 กระแสความสนใจก็มุ่งไปที่โครงการต่อไป ทำให้ระดับความจริงจังในการดำเนินคดีลดลง ประเมินจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ผู้ค้าสลาก และจากการ

สังเกตการณ์ สะท้อนว่าการดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดหากไม่มีการร้องเรียนจากผู้เสียหายหรือคำสั่งให้กวดขันดำเนินคดีจากผู้บังคับบัญชา ผู้ปฏิบัติหน้าที่ก็จะไม่จับกุมผู้กระทำผิด (NO.04, 2565) อีกทั้งการสัมภาษณ์ผู้ที่จำหน่ายสลากเกินราคาก็พบว่าบางรายไม่เคยถูกดำเนินคดี แม้จะจำหน่ายสลากเกินราคาในบริเวณเดียวกับที่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ (NO.08, 2566) จากข้อเท็จจริงที่ยังมีผู้จำหน่ายสลากเกินราคาจำนวนมากไม่เคยถูกดำเนินคดี แสดงให้เห็นว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 1 **ไม่บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 2 การรวมชุดสลากลดลง และเลขสลากที่ไม่เป็นที่นิยมจำหน่ายได้ดีขึ้น สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลปรับรูปแบบการออกรางวัล โดยยกเลิกการออกรางวัลเลขท้าย 3 ตัว เหลือเพียง 2 รางวัลแล้วนำอีก 2 รางวัลไปเพิ่มเป็นรางวัลเลขหน้า 3 ตัว เพื่อแก้ไขปัญหาเลขท้ายไม่เป็นที่นิยม และยกเลิกการออกรางวัลพิเศษนำเงินรางวัลไปเพิ่มให้กับรางวัลที่ 1 เพื่อลดการรวมชุดสลาก การประเมินผลในกิจกรรมนี้เป็นการสำรวจการลดลงของสลากรวมชุด จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ซื้อสลากที่มีพฤติกรรมซื้อสลากรวมชุด พบว่า สลากรวมชุดยังมีให้เห็นจำนวนมาก มิได้ลดลงในทางตรงข้ามราคาจำหน่ายกลับสูงขึ้น ขึ้นอยู่กับจำนวน พื้นที่จำหน่าย และความนิยมของเลขสลากในแต่ละงวด (NO.13, 2565); (NO.21, 2566) การถูกรางวัลครั้งละหลายใบก็ยังเป็นแรงจูงใจให้ผู้ซื้อต้องการสลากรวมชุด เมื่อผู้ซื้อที่มีพฤติกรรมการซื้อสลากรวมชุดเหมือนเดิม ผู้ขายก็ต้องพยายามรวมชุดสลาก ยิ่งสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลกำหนดสูตรการกระจายสลากเพื่อป้องกันการรวมชุด ผู้ค้าสลากก็ยิ่งต้องพยายามรวมชุดสลากให้ได้เป็นเหตุให้ต้นทุนค่ารวมชุดสูงขึ้น (NO.28, 2566) สำหรับการเพิ่มเลขหน้า 3 ตัวนั้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ซื้อยังคงมีพฤติกรรมเลือกซื้อจากรางวัลเลขท้ายเป็นหลัก การจำหน่ายโดยใช้เลขหน้าเป็นแรงจูงใจมีน้อย ด้วยเหตุนี้ การประเมินผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 2 จึง**ไม่บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 3 การยกเลิกสัญญานิติบุคคลตัวแทนจำหน่ายเพื่อกระจายสลากให้รายย่อย การที่นิติบุคคลและตัวแทนจำหน่ายรายใหญ่สามารถรวบรวมสลากกินแบ่งรัฐบาลจำนวนมากเพื่อกระจายสลาก ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มนี้สามารถใช้ประโยชน์จากการเป็นตัวแทนจำหน่ายทำการรวมชุดสลาก และนำมาจำหน่ายต่อในราคาที่สูง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจึงได้ดำเนินการยกเลิกสัญญานิติบุคคลตัวแทนจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล และสมาคม มูลนิธิที่ไม่เกี่ยวกับคนพิการประมาณ 2,945 ราย เป็นโควตาสลาก 7.9 ล้านฉบับคู่ หรือ 15.8 ล้านฉบับ เพื่อนำสลากส่วนนี้ไปจัดสรรในโครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาลถือเป็นการกระจายสลากให้แก่ผู้ขายรายย่อย ด้วยเหตุนี้การประเมินผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 3 จึง**บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 4 การดำเนินโครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาลกระจายสลากให้ผู้ขายรายย่อย คณะกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาลมีมติเห็นชอบอนุมัติ “โครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาล” ในคราวประชุมครั้งที่ 13/2558 เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2558 เปิดโอกาสให้ผู้ค้ารายย่อยได้รับการจัดสรรสลากได้โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งคุณสมบัติของผู้สมัครนั้นเปิดกว้างมากทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถสมัครเพื่อรับการจัดสรรโควตาสลากได้ เป็นโครงการที่มีความต่อเนื่องดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน จากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ 174,988 ราย ช่วยกระจายสลากให้แก่ผู้ค้ารายย่อยได้มากกว่าที่ผ่านมา เป็นโครงการที่เกิดขึ้นภายใต้การรัฐบาลคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการและรูปแบบการกระจายสลากจากเดิมโดยสิ้นเชิง จึงสรุปได้ว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 4 นั้น**บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 5 ราคาต้นทุนสลากถูกลงจากเดิมฉบับละ 74.40 บาท จากการจัดสรรเงินรายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล ทำให้ตัวแทนจำหน่ายที่เป็นสมาคมและมูลนิธิได้โควตาสลากราคาฉบับละ 68.80 บาท ส่วนตัวแทนจำหน่ายรายย่อยรับสลากมาในราคาฉบับละ 70.40 บาท ผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่ามีผู้ค้าเพียงร้อยละ 27.9 ที่มีต้นทุนสลากฉบับละ 70.40 บาท ส่วนอีกร้อยละ 72.1 นั้นมีต้นทุนสลาก 71 บาทขึ้นไป อีกทั้งยังมีการจำหน่ายสลากแบบรวมชุดที่ผู้ค้าเป็นผู้รวบรวมเอง จึงทำให้สลากกลุ่มนี้ราคาจะยิ่งสูง ผลการศึกษาโดยแบบสำรวจผู้ค้าสลากในพื้นที่วิจัยทั้ง 5 จังหวัด พบว่า มีผู้ค้าร้อยละ 89.6 ที่มีราคาต้นทุนสลากสูงกว่าฉบับละ

70.40 บาท มากกว่านั้นคือราคาโดยเฉลี่ยของสลากกรมชุดส่วนมากอยู่ระหว่างฉบับละ 101-130 บาท แสดงให้เห็นว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 5 นั้น**ไม่บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 6 การแก้ไขพระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ในช่วงการบริหารงานของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีการร่างพระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (ฉบับที่...) พ.ศ.... ผ่านกระบวนการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี มีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายช่องทาง จนกระทั่งเสนอต่อสภานิติบัญญัติและประกาศใช้พระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2562 ลงในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 136 ตอนที่ 67 ก ณ วันที่ 22 พฤษภาคม 2562 การเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ประกาศใช้มากกว่า 40 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 6 **บรรลุเป้าหมาย**

ผลลัพธ์ระยะกลาง ประเมินผล 3 ตัวชี้วัด จากการศึกษามีข้อค้นพบ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ความกังวลของผู้ค้าสลากต่อการดำเนินคดีกรณีจำหน่ายสลากเกินราคา จากผลลัพธ์ระยะสั้นกิจกรรมที่ 1 ที่**ไม่บรรลุเป้าหมาย** ถึงกระนั้นผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าผู้ค้าสลากโดยทั่วไปจะมีความกังวลต่อการถูกดำเนินคดี ส่วนผู้ค้าที่กังวลน้อยสาเหตุเพราะมีศักยภาพทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะจ่ายค่าปรับ (NO.02, 2565) ขณะที่อีกส่วนก็เป็นกลุ่มที่มีความคุ้นเคยทางใดทางหนึ่งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงไม่มีความกังวล (NO.08, 2566) ผลการสำรวจความกังวลว่าจะถูกผู้อื่นแจ้งความกรณีจำหน่ายสลากเกินราคาสะท้อนว่า ผู้ค้าสลากมีความกังวลระดับมาก แสดงให้เห็นว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะกลางกิจกรรมที่ 1 นั้น**ไม่บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 2 ผู้ค้าสลากจำหน่ายสลากไม่หมดในแต่ละงวด สลากที่จำหน่ายไม่หมดในแต่ละงวดไม่ได้มีที่มาจากตัวเลขเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพอากาศ รวมถึงสถานที่จำหน่ายต่างก็ส่งผลต่อปริมาณการขายได้เช่นกัน อาทิ บางพื้นที่ช่วงที่ฝนตกน้ำท่วมจะจำหน่ายสลากได้ยาก เนื่องจากประชาชนมีความเดือดร้อนเรื่องสภาพความเป็นอยู่ เดือนพฤษภาคมอันเป็นเวลาเปิดเทอมของนักเรียนสลากก็จะจำหน่ายได้น้อย เพราะผู้ปกครองต้องนำเงินไปใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลาน (NO.15, 2565) ช่วงเทศกาลจะจำหน่ายได้ดีในบางพื้นที่แต่บางพื้นที่กลับขายได้น้อย หรือสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ที่ประชาชนมีการจับจ่ายมาก แนวโน้มการซื้อสลากก็จะสูง (NO.02, 2565) แสดงให้เห็นว่าการที่เลขสลากไม่เป็นที่นิยมนั้นไม่ใช่สาเหตุเดียวที่ทำให้สลากจำหน่ายไม่หมด ปัจจัยภายนอกที่ควบคุมได้ยากก็เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการจำหน่ายสลากเช่นกัน สะท้อนว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะกลางกิจกรรมที่ 2 นั้น**ไม่บรรลุเป้าหมาย**

กิจกรรมที่ 3 พ่อค้าคนกลางในกระบวนการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลลดลง โครงการซื้อ-จองล่วงหน้า สลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นโครงการที่มุ่งกระจายสลากให้แก่ผู้ค้ารายย่อย จึงเกิดช่องว่างที่ผู้ค้าส่งสลากจะมาซื้อสลากจากผู้ที่ได้รับการจัดสรรสลากจากโครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาล ในที่สุดก็กลายเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ค้ารายย่อยกลายเป็นพ่อค้าคนกลาง ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงแรกที่ผู้ค้าได้รับการจัดสรรสลากจะไปรับซื้อสลากที่โปรดยในพื้นที่ โดยกำหนดราคาระหว่างผู้ที่ได้รับโควตาสลากแล้วผู้ที่มาขอซื้อ (NO.02, 2565) ทำให้ผู้ได้รับโควตาสลากมีต้องไปจำหน่ายเอง หากจำหน่ายต่อทันทีแม้กำไรอาจไม่มากแต่เมื่อหักกลับแล้วผู้ที่ได้รับโควตาสลากหลายรายก็เลือกที่จะจำหน่ายต่อ (NO.15, 2565) หรืออีกกลุ่มที่ตั้งใจลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการเพื่อรวบรวมสลาก (NO.15, 2565) ด้านกลุ่มผู้ค้าส่งสลากที่ทำเป็นอาชีพมานานก็จำเป็นต้องหาช่องทางอื่นเพื่อให้สามารถประกอบธุรกิจของตนเองต่อได้จากที่เคยซื้อกับรายใหญ่กว่าก็รับซื้อจากรายย่อยหลายราย (NO.16, 2565) ทำให้เกิดพ่อค้าคนกลางรายเล็กมากขึ้น การประเมินผลลัพธ์ระยะกลางกิจกรรมที่ 3 นั้น**ไม่บรรลุเป้าหมาย**

ผลลัพธ์ระยะยาว ประเมินผล 2 กิจกรรม จากการศึกษามีข้อค้นพบ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชาชนซื้อสลากจากแผงจำหน่ายฉบับละ 80 บาท และผู้ค้ารายย่อยรับซื้อสลากราคาฉบับละ 70.40 บาท ผลการสำรวจผู้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามเคยซื้อสลากใบเดียวราคาสูงกว่าฉบับละ 80 บาท ร้อยละ 96.27 สลากใบคู่ราคาเฉลี่ยสูงกว่าฉบับละ 80 บาท ถึงร้อยละ 98.76 ส่วนสลาก

รวมชุดพบว่า 150 คน ไม่เคยซื้อสลากรวมชุด ส่วนผู้ซื้อสลากรวมชุดตั้งแต่ 3 ใบขึ้นไปราคาเฉลี่ยฉบับละ 80 บาท มีเพียง 2 คน ทำให้ผู้ที่ซื้อสลากรวมชุดราคาเฉลี่ยสูงกว่า 80 บาท คิดเป็นร้อยละ 99.40 ด้านราคาสลากที่ผู้ค้ารายย่อยรับซื้อมาแสดงให้เห็นว่าราคาสลากมีใช้ฉบับละ 70.40 บาท ดังตารางที่ 1

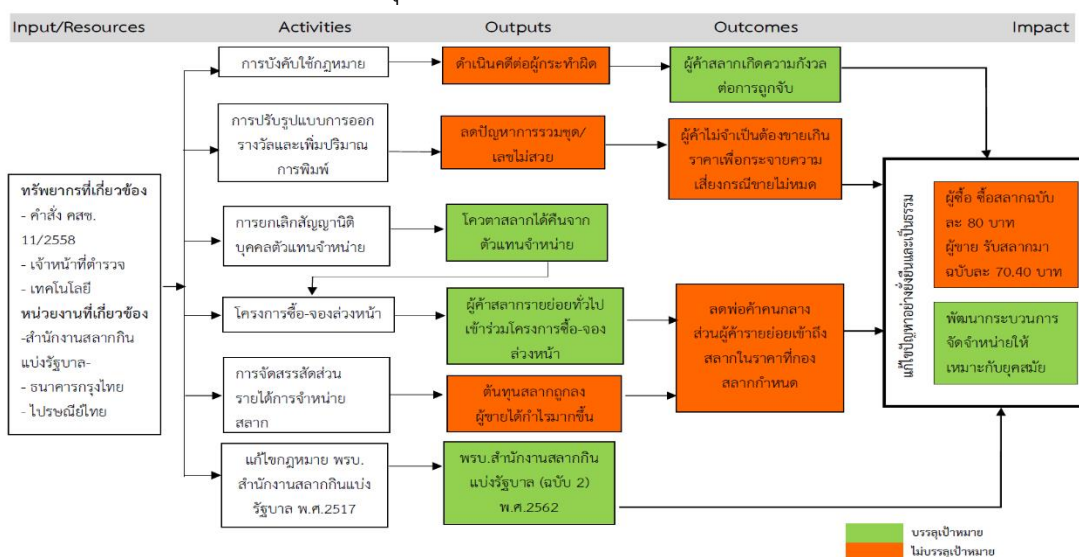
ตารางที่ 1 ราคาสลากกินแบ่งรัฐบาลแบบใบเดี่ยว ใบคู่ และรวมชุดขึ้นไปของผู้ค้าจำหน่ายโดยเฉลี่ยต่อฉบับ

ราคาสลากต่อฉบับโดยเฉลี่ย (บาท)	ใบเดี่ยว		ใบคู่		รวมชุด (3 ฉบับขึ้นไป)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
80	79	19.51	17	4.20	10	2.47
81-90	125	30.86	42	10.37	21	5.19
91-100	182	44.94	88	21.73	22	5.43
101-110	11	2.72	111	27.41	27	6.67
111-120	6	1.48	80	19.75	67	16.54
121 บาทขึ้นไป	2	0.49	67	16.54	258	63.70
รวม	405	100.00	405	100.00	405	100.00

สรุปได้ว่าผู้ซื้อมากกว่าร้อยละ 95 ซื้อสลากกินราคา ขณะที่ผู้ค้าสลากรายย่อยมากกว่าร้อยละ 70 มีราคาต้นทุนสูงกว่าฉบับละ 70.40 บาท แสดงว่าการประเมินผลลัพธ์ระยะยาวกิจกรรมที่ 1 ไม่บรรลุเป้าหมาย

กิจกรรมที่ 2 ความทันสมัยของกระบวนการจัดจำหน่าย โครงการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาล และการจัดส่งสลากผ่านไปรษณีย์ไทยได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญ นับว่าการปรับโฉมใหม่ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ช่วยให้ประชาชนไม่จำเป็นต้องกระจุกตัวที่ใดที่หนึ่งในจำนวนที่มากเกินไป ในเวลาเดียวกันสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลก็มีการติดตามการใช้งานของประชาชนว่าใช้ช่องทางใดในการทำรายการ จากนั้นก็ได้ปรับปรุงช่องทางให้มีความเสถียรมากขึ้น จนกระทั่งในเวลาต่อมาได้มีการย้ายแพลตฟอร์มจาก NET Bank ของธนาคารกรุงไทย ไปทำการขายผ่านแอปพลิเคชันเป๋าตัง และในภายหลังก็มีการจำหน่ายสลากดิจิทัลผ่านแอปพลิเคชัน (NO.01, 2566) สะท้อนว่าสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลมีความพยายามในการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย นำเทคโนโลยีที่ปัจจุบันกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันมาเป็นเครื่องมือในการกระจายและจัดจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล จึงทำให้การประเมินผลกิจกรรมที่ 2 นั้นบรรลุเป้าหมาย

การประเมินทั้ง 3 ระยะสามารถสรุปผลการประเมินได้ดังภาพ

ภาพที่ 2 ผลการประเมินตามโมเดลตรรกะของแนวทางการแก้ไขปัญหาสลากกินแบ่งรัฐบาลเกินราคาของรัฐบาล คณะรักษาความสงบแห่งชาติ

อภิปรายผล

การประเมินผลแนวทางการแก้ไขปัญหาการจำหน่ายสลากเกินราคาของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยใช้การวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรมตามองค์ประกอบของ Theory of action ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ทฤษฎีโครงการ (Program Theory) จำแนกตามแต่ละกิจกรรมที่มีผลต่อกันดังโมเดลเชิงตรรกะ (Logic Model) ในภาพที่ 2 สามารถอธิบายปัจจัยเชิงสาเหตุของการบรรลุและไม่บรรลุเป้าหมายได้ ดังนี้

ผลลัพธ์ระยะสั้นบรรลุเป้าหมาย 3 กิจกรรม เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของ Theory of Action (Chen, H., et al., 2018) เห็นได้ว่าตัวชี้วัดทั้ง 3 ตัว ล้วนดำเนินการภายใต้อำนาจของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่เป็น Implementing Organization และขับเคลื่อนด้วย Program implementers ได้แก่ คณะกรรมการสลากกินแบ่งรัฐบาล ผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล และบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน ร่วมผลักดันแนวทางดังกล่าว สำหรับการแก้ไขพระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล พ.ศ.2517 เมื่อพิจารณาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะพบว่าเป็นคณะบุคคลที่มีแนวทางปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระบุขั้นตอนในกฎหมาย นับว่าเป็น Peer organizations ที่ต่างก็มีอำนาจหน้าที่ชัดเจน การกำหนด Intervention and service delivery protocols ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการในแต่ละตัวชี้วัด สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลก็ทราบ Target group ที่ชัดเจนตั้งแต่ต้น มีรายละเอียดของบุคคลและนิติบุคคลในแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน ขณะที่ Ecological context ภายใต้การบริหารงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติก็เอื้อให้สามารถดำเนินโครงการได้สำเร็จ ในทางกลับกันอีก 3 กิจกรรมที่ไม่บรรลุผลมีความแตกต่างด้านองค์ประกอบตาม Theory of Action กล่าวคือ Peer organizations ที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลต้องอาศัยความร่วมมือในการดำเนินคดีต่อผู้ที่จำหน่ายสลากเกินราคา คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงเป็นการยากที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลจะมีอำนาจสั่งการเหนือสำนักงานตำรวจแห่งชาติและเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็น Program implementers ส่วนเรื่องการรวมชุดสลาก การจำหน่ายสลากที่เลขไม่เป็นที่นิยม และราคาต้นทุนสลาก เหล่านี้ก็มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวนมากและหลากหลายทำให้การกำหนด Intervention and service delivery protocols และ Target group เป็นไปได้ยาก ด้าน Ecological context เกี่ยวกับตัวเลขต่างก็มุ่งไปที่ ‘เลขท้าย’ ทั้งผู้ซื้อ ผู้ขายหรือสื่อมวลชนที่มีได้ให้ความสำคัญกับเลขหน้าเท่าที่ควร สุดท้ายความต้องการของประชาชนก็ยังคงเป็นเลขท้ายเช่นเดิม และปัญหาเลขท้ายไม่เป็นที่นิยมก็ยังมีได้ถูกแก้ไข

แนวทางแก้ไขปัญหาสลากเกินราคานั้น พบว่าเกิดความล้มเหลวทางทฤษฎี (theory failure) คือ โดยตามหลักเหตุผลแล้วเมื่อผลลัพธ์ระยะสั้นไม่บรรลุเป้าหมาย ผลลัพธ์ระยะกลางที่สืบเนื่องต่อกันมาก็ควรจะบรรลุเป้าหมายเช่นเดียวกัน หากผลการศึกษากลับแสดงให้เห็นว่าผู้ค้าสลากมีความกังวลต่อการถูกดำเนินคดีแต่ก็ยังจำหน่ายสลากเกินราคา สะท้อนว่าหลักคิดของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลเกี่ยวกับการสร้างความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดนั้นอาจมีปัจจัยแทรกซ้อนตัวอื่น คือ พ่อค้าคนกลาง ที่เป็นตัวแปรทำให้ราคาต้นทุนสลากที่ผู้ค้ารายได้รับซื้อจะมีราคาที่สูงจึงต้องตั้งราคาจำหน่ายแพง และยอมรับความเสี่ยงที่อาจถูกดำเนินคดี นอกจากนั้นโครงการซื้อ-จONGL่องหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาลถือเป็นโครงการที่กระจายสลากให้แก่ผู้ค้ารายย่อย ทั้งยังพิมพ์สลากเพิ่มป้อนเข้าสู่ระบบ เพื่อผลิตสินค้าให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด เมื่อถึงจุดหนึ่งสินค้าที่ราคาแพงก็จะขายไม่ได้ ผู้ขายต้องแย่งกันลดราคา (NO.11, 2566) สะท้อนความล้มเหลวทางทฤษฎี กล่าวคือ ไม่ว่าจะเพิ่มการผลิตและกระจายสลากผ่านโครงการมากเท่าไรแต่สุดท้ายสลากก็ยังไม่พอ หลักการนี้มีอาจลดพ่อค้าคนกลางในระบบได้ ผู้ค้ารายย่อยยังคงต้องไปซื้อสลากจากพ่อค้าคนกลางหรือแหล่งค้าส่งสลากต่างๆ เช่นเดิม ส่วนความล้มเหลวในการนำไปปฏิบัติ (implementation failure) เห็นได้จากกิจกรรมที่ 2 ของผลลัพธ์ระยะสั้นไม่บรรลุเป้าหมาย ทำให้ผลลัพธ์ระยะกลางไม่บรรลุเป้าหมายเช่นเดียวกัน สะท้อนว่าเมื่อการนำไปปฏิบัติล้มเหลวผลลัพธ์ก็ย่อมไม่เป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทั้งยังส่งผลสืบเนื่องกันไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การใช้ทฤษฎีโครงการ (Program Theory) ในการประเมินผลแนวทางการแก้ไขปัญหาสลากกินราคา แสดงให้เห็นว่า การผลักดันให้นโยบายจะบรรลุเป้าหมาย จากมุมมอง Action Model เกี่ยวพันการทำงานร่วมกัน ระหว่าง Implementation Organization กับ Peer organizations/community partners มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมาก ส่วนองค์ประกอบด้าน Target group ก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องระบุให้ชัดเจน หากกลุ่มเป้าหมายมีหลากหลาย ก็ควรต้องจำแนกกลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภทและกำหนดนโยบายมุ่งเป้าแต่ละกลุ่ม ขณะเดียวกัน Ecological context ก็เป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก ความล้มเหลวทางทฤษฎีที่ส่งผลต่อกันเป็นลำดับ เนื่องจากความกลัวขาดทุนเป็นหนึ่งใน Determinants ที่ผู้กำหนดนโยบายอาจจะไม่ได้คาดการณ์ถึงทำให้ Change Model ขาดความสมบูรณ์ พิจารณาจากผลลัพธ์ระยะสั้นและระยะกลางก็สามารถด้วยอธิบาย ทฤษฎีโครงการ (Program Theory) ได้ว่า ในการดำเนินโครงการนั้นหากแต่ละองค์ประกอบของ Action Model ไม่ถูกทบทวนอย่างรอบคอบก็อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตาม Theory of Change ได้ ขณะเดียวกับการละเลย Determinants ที่อาจเกิดขึ้นในโครงการก็จะทำให้ Change Model ไม่สมบูรณ์ เกิดเป็นความล้มเหลวทางทฤษฎี ส่งผลให้แนวทางการแก้ไขปัญหาสลากกินแบ่งรัฐบาลไม่บรรลุเป้าหมาย ขณะที่โมเดลตรรกะ (Logic Model) เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์มากในการประเมินผล เพราะช่วยตรวจสอบแต่ละกิจกรรมของโครงการทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบสาเหตุของความสำเร็จหรือล้มเหลวว่ามาจากทฤษฎีหรือการนำไปปฏิบัติ เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้ไปปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์มากที่สุด ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสืบเนื่องมาจากผลจากการศึกษาด้านกระบวนการจัดจำหน่ายและกระจายสลากกินแบ่งรัฐบาล แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่ ฉะนั้นด้านการพัฒนาในอนาคตสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลควรมุ่งเน้นที่การนำเทคโนโลยีที่เป็นมิตรทั้งกับผู้ซื้อและผู้ขายมาใช้เพื่อให้การซื้อ/ขายสลากสะดวกและปลอดภัยยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลกินราคาในอนาคต ควรศึกษาประเด็นของสลากออนไลน์ ทั้งในด้านการจำหน่ายบนโซเชียลมีเดียส่วนบุคคล และบนแพลตฟอร์มเอกชน รวมถึงการจำหน่ายสลากผ่านแพลตฟอร์มของรัฐบาลและตู้จำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล เพื่อเสนอแนะข้อค้นพบจากการวิจัยสำหรับการพัฒนากระบวนการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2562). การหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย: มายาคติในการใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ และเครทซี-มอร์แกน. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 8(1), 11-28.
- ศศิธร นิธิปริชาพันธ์. (2556). ปัญหาทางกฎหมายในการควบคุมการจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลกินราคา. วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์, 2(1), 67-78.
- ศุภยวิทย์เพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ. (2557). โครงการสำรวจความคิดเห็นต่อข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาสลากกินแบ่งรัฐบาล. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2566 จาก <http://www.sabcentre.com/artical/art003.pdf>
- สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล. (2558). ข่าวประชาสัมพันธ์สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เรื่อง การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลโดยการซื้อ-จองล่วงหน้าสลากกินแบ่งรัฐบาล. สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล: นนทบุรี.
- NO.01. (5 มกราคม 2566). ปัญหาสลากกินแบ่งกินราคา. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.02. (29 พฤศจิกายน 2565). การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.04. (10 ธันวาคม 2565). ปัญหาสลากกินแบ่งกินราคา. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.08. (20 มกราคม 2566). การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.11. (5 มกราคม 2566). ปัญหาสลากกินแบ่งกินราคา. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.12. (21 ธันวาคม 2565). ปัญหาสลากกินแบ่งกินราคา. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)

- NO.13. (17 ธันวาคม 2565). การซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.15. (2 ธันวาคม 2565). การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.16. (1 ธันวาคม 2565). การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.21. (22 มกราคม 2566). ปัญหาสลากกินแบ่งเกินราคา. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- NO.28. (5 มกราคม 2566). การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล. (จินดา อารังอาจริยกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- Chen, H., et al. (2018). Using logic models and the action model/ change model schema in planning the learning community program: A comparative case study. *Canadian Journal of Program Evaluation*, 33(1). 49-68.
- Funnell, S. C., & Rogers, P. J. (2011). Purposeful program theory: Effective use of theories of change and logic models. *ResearchGate*, 2011(31). 1-13.
- Hayes, H., Parchman, M. L., & Howard, R. (2011). A logic model framework for evaluation and planning in a primary care practice-based research network (PBRN). *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 24(5), 576-582.
- Kellogg, W. K. (2004). *Logic model development guide*. Michigan: WK Kellogg Foundation.
- McLaughlin, J. A., & Jordan, G. B. (2010). Using logic models. *Handbook of practical program evaluation*, 3(1), 55-80.
- Wilder Research. (2009). *Program theory and logic models Evaluation resources from Wilder Research*. Retrieved มกราคม 10 , 2566, from <http://www.evaluatod.org/assets/resources/evaluation-guides/logicmodel-8-09.pdf>